

"וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵיָם מֵהַר חוֹרֵב"

ספר שמות פרק לג

(ד) וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּתְאַבְּלוּ
וְלֹא שָׁתו אִישׁ עֲדָיו עָלָיו: (ה) וַיֹּאמֶר יְדֹד אֵל
מֹשֶׁה אָמַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עִם קִשָּׁה עָרְף
רָגַע אַחַד אֶעֱלֶה בְּקַרְבְּךָ וּבְלִיתֶיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד
עֲדֶיךָ מֵעֵלְיֶךָ וְאֲדַעֵה מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ: (ו) וַיִּתְנַצְּלוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵיָם מֵהַר חוֹרֵב:

רש"י

(ד) איך עדין – כתרים שניתנו להם בחורב כשלא
נעשה ונשמע:

1. צ"ל מדוע נזקק רש"י לפירוש כה-דרושי,
אשר 'עֲדָיו' הן 'עניינים רוחניים'.. למה לא
פירש כשאר המפרשים שהורידו
'תכשיטיהם' מחמת ש"ויתאבלו"?

חזקוני

(ד) ולא שתו איש עדין עליו - כלי כסף וכלי
זהב ושמלות שהוציאו ממצרים:

2. ברש"י לא הוזכר עד עתה על 'כתרי-
המלאכים' מנין יידע התלמיד באלו כתרים
מדובר?

3. בפסוק [ה] שלאחריו מצווה הקב"ה לבני
ישראל "ועתה הורד עדיך מעליך" וזה
תמוה: שמאחר שהם מעצמם "לא שתו איש
עדין עליו"? כשאלת כל המפרשים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) ועתה הורד עדיך מעליך - תימה שהרי כבר
נאמר ולא שתו איש עדין עליו? ... והר' יוסף קרא
ז"ל פי': ולא שתו איש עדין עליו הם בגדים חמודים
ונאים שלבשו בשעת מתן תורה כדכתיב ויכסו
שמלותם - אבל הורד עדיך הם הכתרים שנתנו להם
בשעה שאמרו נעשה ונשמע ופרקו אותם מלאכי
חבלה בשעה שעבדו לעגל ...

תירוץ הכלי יקר

... ונ"ל שהיו כאן ב' מיני עדי, האחד הוא, סתם עדי:
חח ונזם וחלי שהיו מתקשטים בהם. הב' הוא, אותן
הכתרים שנתנו להם בחורב על אמרם נעשה
ונשמע.

ובפעם ראשון כששמעו הדבר הזה ... הם כמנודים
לשמים ע"כ ויתאבלו ולא שתו איש עדין, מדקאמר
איש עדין ... ש"מ שמדבר בעדי המיוחד לכל איש
ואיש לפי עשרו ... בעבור החטא הנמשך מן העדי
כמ"ש ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב וגו'.

אבל אותן ב' כתרים שקבלו בחורב לא פרקו, כי היה
נראה להם כפריקת עול התורה ... על כן נאמר להם
שנית ועתה הורד עדיך מעליך, אפילו אותן ב'
כתרים. ועל זה נאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים
מהר חורב...

•

ולפלא שרש"י איננו מתייחס כלל לכפילות זו? ולא
עוד אלא שבפירושו לפסוק הנכפל, הוא מגביר עוד
יותר את הקושיה?

רש"י על שמות פרק לג פסוק ו

(ו) את עדים מהר חורב – את העדי שיהיה צידם מהר
חורב:

4. לפירושו: וכי התלמיד לא יבין מעצמו
שמדובר באותו 'עדי' שהוזכר לעיל?
5. ומה יענה לסברת ה'כלי יקר', הטוען שאין
זה סביר שהם מעצמם הורידו את 'כתריהם',
שהרי זה כ'פריקת עול'?
6. בפירושו סותם רש"י את האפשרות לחלק
בין תכשיטין סתם ובין 'כתרי-המלאכים'.

'עדי-האיש'..?

ויובן מדיוק שרש"י מעתיק בד"ה "איש עדין"
דלכאורה בא לפרש משמעות 'עדין' ולשם מה
מעתיק גם תיבת 'איש'?

כי הוקשה לו: אם אמנם הסירו 'תכשיטיהם' לאות
אבל, מדוע לא הסירו גם הנשים תכשיטיהן?!

אין זאת אלא שמדובר אמנם ב'עדי-רוחני'
כמפורש 'מהר חורב'! איזה תכשיט חילקו בהר
סיני? על כרחך הוי אומר: הכתרים-המלאכיים'
עבור 'נעשה ונשמע'

ושהרי לו היו דבקים ב'נעשה' לא היו חוטאים
ביעגלי אבל בהקדימם ה'נשמע', הלכו לפי
'הבנתם', שהחליטו שעקב העדר ממוצע

המחבר' כמשה עליו נאמר: 'אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא', אין איסור להציב 'ממוצע' במקומו - כדפי"ה האוה"ח]:

וכיוון שהלכו אחר ה'טעם' ולא הקדימו ה'נעשה', שוב אינם ראויים לאותם 'כתרים' על כן "לא שתו איש עדין עליו", כדי לבטא חרטתם ואבלם.

[אבל ממ"נ אם מדובר ב'כתרים-מלאכיים', אינם צריכים 'להשית' ואין ביכלתם 'להוריד' ואם הכוונה לכתרי זהב, היש מקום בראש לשני כתרים!]

אבל אם כתוב 'ולא שתו איש עדין', בהכרח מדובר ב'עדי-גשמי', אבל כזה השייך רק לגברים!

ה'עדי' הוא התפילין!

וי"ל שה'עדי' שקבלו בהר חורב, הם התפילין ש"ר וש"י [היחידה שמייצגת 'נעשה קודם לנשמע'] הנמנים כ'שתי מצוות נפרדות' - וכשקיימה לקראת מ"ת, נוצרו שני מלאכים 'וקשרו להם שני כתרים [קשר ש"י וקשר ש"ר] - 'איש עדין'...

מקור הרעיון: מפורש בהשמטות הזוהר ח"ב רסב,א: וז"ל: "...ההוא עדי עילאה תפילין דרישא ודרעי דשוין ביד כהה אעדאיו מינהון, ומאן אתר אתייהב להון? מהר חורב!"

מדובר אמנם ב'חפץ גשמי', אבל לא 'תכשיט' זהב' אלא ב'עדי-רוחני' של מצוות תפילין! אשר בכל בוקר ישתו את ה'עדי' הזה, אך כש'ויתאבלו' או 'לא שתו איש עדין'

[ואף שכבר נצטוו בליל יצי"מ על התפילין, הזמן המינימלי הדרוש ליצירת בתים, פרשיות ורצועות, הוא כחמישים יום לקראת מתן תורה]

וכשהניחום לראשונה, ירדו המלאכים שנוצרו משתי המצוות לחנוך 'הכתרתם' בפאר התפילין!

ומאחר ש'ויתאבלו העם' לכן 'לא שתו איש עדין' [=התפילין שלו, מצוות ה'איש'] עליו כדין ה'אבל'!

משא"כ הנשים, אף שגם הם קבלו במ"ת שני כתרים, אבל אצלם היו ה'כתרים' ענין רוחני בלבד [אותו לא צריך 'לשית' וא"א 'להוריד']

ומאחר שהנשים לא רק שלא השתתפו בפועל בעגל, אלא גם התנגדו וסירבו לתרום לעגל, ע"כ לא נענשו ב'שליטת העדי', רק הגברים נענשו: 'הורד עדיך מעליך!' - אינכם ראויים ל'עדי' זה!

הצורך בציווי "הורד עדיך"

הוכחנו שמדובר בעדי-גשמי [תפילין] שאפשר להשיתו ולהורידו, אך מדוע אין רש"י מתייחס לשאלה: אם 'לא שתו' - למה נצטוו 'הורד עדיך'?

גם מדוע רש"י חוזר על עצמו בפסוק ו. - וגם שונה סגנונו?

רש"י על שמות פרק לג פסוק ד

(ד) איש עדין - כתרים שניתנו להם בחורב כש'אמרו

נעשה ונקמע:

רש"י על שמות פרק לג פסוק ו

(ו) את עדים מהר חורב: את העדי שיהיה צידם מהר חורב:

⊠

אלא שכל בר בי רב מבחין שפסוק ד - עוסק ב'עם' [שהם ה'ערב רב'] הם 'לא שתו איש עדין' [מבושת חטאם והחטאתם] - אבל 'בני ישראל הכשרים' המשיכו לענוד 'עדיים' באמרם: אנו שלא חטאנו בפועל בעגל - למה שנוריד את טוטפותינו?!

אבל הקב"ה הקפיד עליהם [כי אף שלא השתחוו לעגל] אבל באדישותם 'לא מיחו', הם שותפים-פאסיבית - לכן 'אי-הורדת עדיים' היא: קשיות-עורף!

ספר שמות פרק לג

(ה) ויאמר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [הכשרים]: אַתֶּם! [להבדיל מה'ערב רב'] עִם קִשָּׁה עֲרָפָה! וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעַלְיֶךָ וְאַדְעָה מִה אֲעֲשֶׂה לָּךְ: [אחרי נזיפה זו מסופר בפסוק הבא:]

(ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲרֹסֵם מִהַר חוֹרֵב:

וזוהו שפירש"י: 'העדי' שהיה בידם' [כי לא הורידוהו תחילה] הורידוהו עתה בגלל הנזיפה!

או בדרך הדרוש:

גם בני ישראל הרגישו שחטאו 'במחשבת' אבל לא 'במעשה' לכן גם הם 'לא שתו עדיים' - אבל רק של ראש [מחשבת] הורידו, אבל 'של יד' [מעשה] לא חלצו... ולכן הוצרך לצוותם להוריד גם את: 'העדי שהיה בידם' [תפילין של יד]

עין יעקב שבת (לא):

"כל שאפשר למחות באנשי ביתו ולא מיחה - נתפס על אנשי ביתו. באנשי עירו - נתפס על אנשי עירו. בכל העולם - נתפס על כל העולם כולו. [מצרפה למעשה כאילו חטא עמהם!]

הקשר לפורים: ר"ת עד"י!

הקדמת נעשה לנשמע מסמלת עבודת השם

עד דלא ידע

הנרתם בחטא והתאבלותם בהורדת העד"י

הוכיחה של מעשה ה'עגל' היה רק 'מסכה'

ולאחר שי"ג המידות פעלו הסליחה - אמר למשה:

ספר שמות פרק לג, כג.

וְהִסְרֹתִי אֶת כַּפֵּי וְרָאִיתִי אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ

רש"י

וראית את אחורי. הראהו קשר של תפילין:

החזרת ה'עדי'

